

5.1.5. ვაჭრობა

ვაჭრობა, როგორც კომერციული საქმიანობა, არის ფასეულობების გაცვლა მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის. ეს ფასეულობა მიმწოდებლის მხრიდან შეიძლება იყოს *პიოფუქტი* ან *მომსახულება*, ხოლო მომხმარებლის მხრიდან – *ფუდი*. თუმცა ხდება სხვა ფასეულობების გაცვლაც – ერთი საქონლის ან მომსახურების მეორე საქონელზე ან მომსახურებაზე. ამ გარიგებას *ბაჩტეხი* ეწოდება.

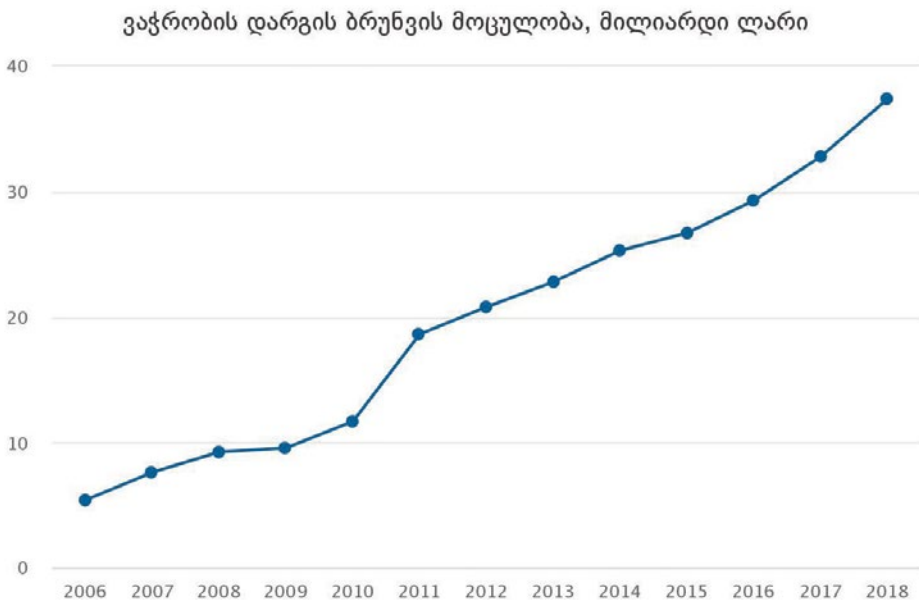
ვაჭრობის დარგობრივი სპეციალიზაცია ყველაზე ზოგადი მიდგომით შეიძლება დაიყოს შემდეგ მიმართულებებად: *სასაქონლო*, *ახასასაქონლო (მათ შორის მომსახურება)* და *შეხვედი*. ვაჭრობაში აგრეთვე გამოიყოფა *საცაღო* და *საბითუმო* სახეობები. მათ ვაჭრობის განსხვავებულ ფორმებადაც მოიხსენიებენ.

საცაღო ვაჭრობის ორგანიზაცია განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა – როგორც

ბიცაა არაორგანიზებული ან ნაკლებად ორგანიზებული გარე ვაჭრობა და უნივერსალური მაღაზიები, ანუ ე.წ. მოლოები. ასევე დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ამ ბიზნესის მფლობელობა, დაწყებული ინდივიდუალური მოვაჭრით, რომელიც შესაძლოა, თვითონვე იყოს პროდუქტის მესაკუთრე და მწარმოებელი და დამთავრებული კოოპერაციული მფლობელობით, რომლებსაც აქვთ სავაჭრო ობიექტების ქსელი. მსოფლიოს ასეთ ქსელურ ბრენდებს წარმოადგენს მაგალითად: Wal-Mart Stores, The Kroger Co, Costco, Carrefour და სხვ. (Stores, 2017). საქართველოში ასეთი ქსელის მაგალითებია: *ედიტე-დექიონისი*, *ფუდმახი*, *PSP*, *ავეხსი*, *ნიკოხა*, *აღტა-OK* და სხვ.

საქართველოში ვაჭრობა დინამიკურად ვითარდება და წამყვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, როგორც ბრუნვის მოცულობით (გრაფიკი 1), ისე შემოსავლებისა და დასაქმების თვალსაზრისით (დასაქმებულთა 12%); მისი წილი ყველაზე დიდია მშპ-ის სტრუქტურაში და 14,4%-ს შეადგენს (დიაგრამა 1).

გრაფიკი 1

წყარო: „ვაჭრობა“. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი, 2020)

რეგიონულ ქრთში სავაჭრო ბრუნვით გამოირჩევა *თბილისი*, *აჭაჩის ავტონომიური რეპუბლიკა*, *იმეხეთი* და *ქვემო ქაჩეთი*, რაც სრულ თავსებადობაშია ამ რეგიონების ეკონომიკური განვითარების დონეებთან (ვაჭრობის..., 2018).

ყურადღებას იმსახურებს სავაჭრო სანარმოების ასიმეტრიული განაწილება სიდიდის მიხედვით, რაც დამახასიათებელია ეკონომიკურად გარდამავალ პერიოდში მყოფი ქვეყნისთვის. კერ-

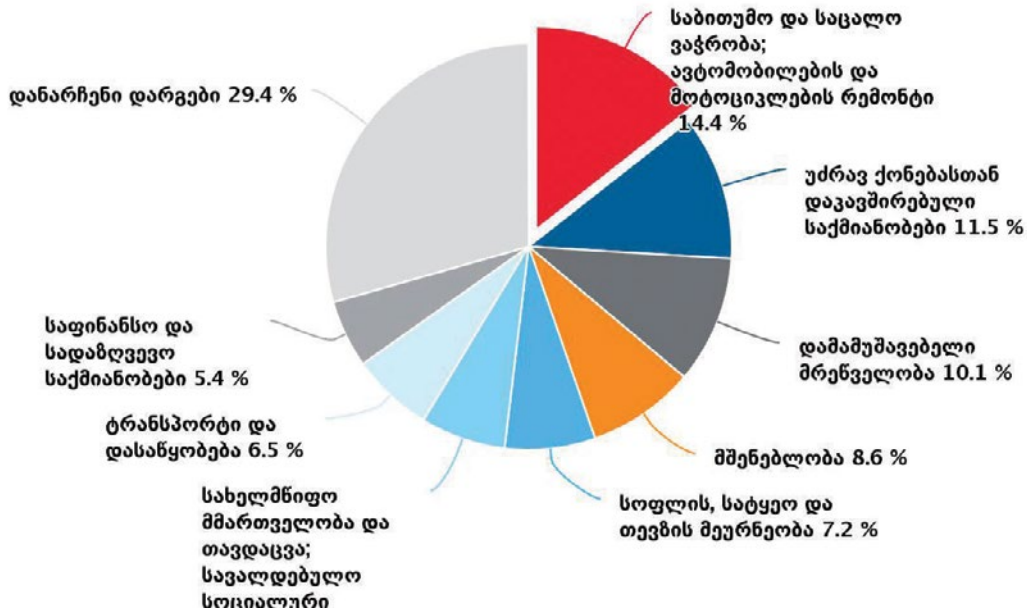
ძოდ, ეკონომიკურად არათანაბარი ტერიტორიული განვითარების პირობებში სანყისი ეტაპისათვის დამახასიათებელია მრავალრიცხოვანი მცირე სავაჭრო ობიექტების გავრცელება. ისინი შემდგომშიც ინარჩუნებენ სტაბილურობას მთიან ან სხვა რთულად განსავითარებელ რეგიონებში. ამასთან, ეკონომიკური ზრდის „პოლუსებში“ ხდება *მცირე საწახმოების მსხვილი საწახმოებით ჩანაცვლება*. ეს კანონზომიერება ვლინდება საქართველოშიც,

სადაც მცირე (50-ამდე დასაქმებული) სავაჭრო ობიექტებზე მოდის დასაქმებულთა ჯერ კიდევ ნახევარზე მეტი. მაგრამ 30%-ამდე უკვე მუშაობს

მსხვილ (249 დასაქმებულზე მეტი) საწარმოებში (ვაჭრობის...2018).

დიაგრამა 1

მთლიანი შიდა პროდუქტის დარგობრივი სტრუქტურა 2019* წელი, %

წყარო: „ვაჭრობა“, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2020

გეოგრაფიული თვალსაზრისით, ყურადღებას იმსახურებს, ერთი მხრივ, **გაჩემოს ზეგავლენა სავაჭრო ობიექტების სივრცით განლაგებაზე** და, მეორე მხრივ, **ვაჭრობის სფეროს ზეგავლენა სოციალურ-ეკონომიკურ გაჩემოზე.**

მოსახლეობის კონცენტრაცია, როგორც გარემოს ფაქტორი, განაპირობებს საცალო ვაჭრობის ობიექტების მიზიდულობას. ამასთან, გადამწყვეტ როლს ასრულებს საკუთრივ სარეალიზაციო პროდუქციისა და მომსახურების სახეობა. რაც უფრო ხშირია მათი მოხმარების ციკლი, მით მეტი სიახლოვისკენ მიისწრაფვის შესაბამისი სავაჭრო ობიექტები მომხმარებლების დასახლებულ უბნებთან, დასაქმების ადგილებსა და გადაადგილების მარშრუტებთან. მაგალითად, მაქსიმალური სიახლოვით გამოირჩევა სურსათის მაღაზიები და აფთიაქები, შედარებით დაცილებულია, მაგალითად, ავეჯისა და ხელსაწყოების მაღაზიები. გარემოს მეორე ფაქტორი – **გეოგრაფიის ფასი** და სივრცითი მარჯვენებლები – ზემოქმედებს სავაჭრო ობიექტების სიდიდეზე. ტერიტორიის ფასის ზრდა უკავშირდება საინვესტიციო ხარჯების მატებას, რომელთა უკუგება დამოკიდებულია სავაჭრო შემოსავლებზე. ამიტომ ძვირადღირებულ ტერიტორიებზე – ქალაქის ცენტრში, „პრესტიჟულ“ ან მჭიდროდ დასახლებულ რაიონებში – სავაჭრო ობიექტების რა-

ოდენობა ნაკლებია, მაგრამ მათი მოცულობა უფრო დიდია და სარეალიზაციო პროდუქციაც უფრო მრავალფეროვანი.

ქალაქის გარეუბნებში, სადაც მიწის ფასი შედარებით ნაკლებია, იქმნება პირობები მსხვილი სავაჭრო ობიექტების განთავსებისთვის. ასეთი დაშორების კომპენსაცია ხდება სავაჭრო ბიზნესის მაღალი კონცენტრაციით, პროდუქციისა და მომსახურების მაქსიმალური დივერსიფიკაციით და პროდუქციის გაიაფებით ვაჭრობის მოცულობის ზრდის ხარჯზე. აღნიშნულის ნათელი მაგალითია „თბილისი მოლისა“ და „კარფურის“ დაფუძნება დედაქალაქის დასავლეთ შემოსასვლელში, სადაც ფასი მიწაზე უფრო იაფია, ვიდრე ცენტრში.

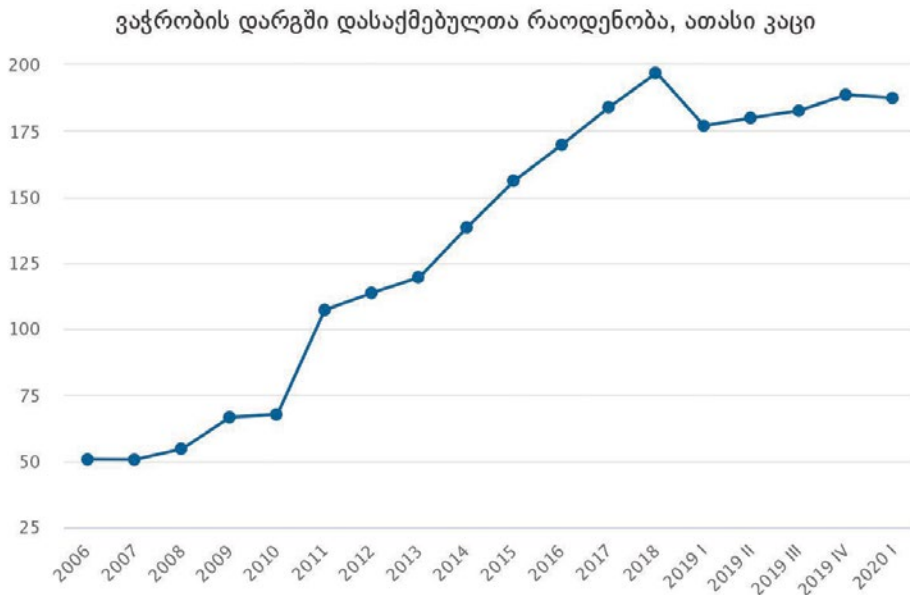
საბითუმო ვაჭრობა ვითარდება მაშინ, როდესაც მატულობს პროდუქციისა და მომსახურების გაყიდვების რაოდენობა და შუამავლის მონაწილეობა ხდება ბიზნესისათვის გამართლებული. იგულისხმება ვითარება, როდესაც მსხვილი მოვაჭრეებისთვის უფრო მოგებიანი და ნაკლებად რისკიანია პროდუქციის ან მომსახურების შუამავლებისათვის დიდი რაოდენობით მიყიდვა, ვიდრე საცალო მომხმარებლებზე გასვლა, რაც მათი დიდი რაოდენობის გამო მნიშვნელოვან ხარჯებს მოითხოვს. ტურიზმის სფეროში ამ ფუნქციებს ხშირად **გუჰოპეჩა-გოხუდი კომპანიები** ასრულებენ. მსგავსი ობიექტე-

ბის გეოგრაფიული მდებარეობა განსხვავებული ფაქტორებით განისაზღვრება. მაგალითად, დიდი რაოდენობის საქონლისათვის საწყობების განლაგება უფრო მოსახერხებელია ქალაქების გარეუბნებში, სადაც ნაკლებია მიწის და ნაგებობების შეძენის ან არენდის ფასი. იმავე მიზეზით საწყობები ხშირად მდებარეობს სატვირთო-სატრანსპორტო კვანძებთან ახლოს: საზღვაო პორტებში, აეროპორტებში, რკინიგზის სადგურებთან, საერთაშორისო და რეგიონულ ავტოსადგურებთან; საწყობები ხშირად არის განლაგებული თავისუფალ ეკონომიკურ ან ინდუსტრიულ ზონებში, ბიზნესის წარმოების შეღავათიანი პირობების გამო. მაგალითად, აღმოსავლეთ საქართველოში არსებობს ე.წ. თბილისის თავისუფალი ზონა (თბილისის თავისუფალი ზონა; City 24.ge; საწყობების იჯარით გაცემა), სადაც ამ ტიპის სტრუქტურებია განთავსებული.

გახეობზე ზეგავლენის თვალსაზრისით, ვაჭრობის სფეროს აქვს როგორც დადებითი, ასევე ნაკლებად

სასურველი შედეგების მოტანის პოტენციალი. ერთი ასეთი თვისებაა ამ სფეროში შედარებით ადვილად დასაქმების შესაძლებლობა. ეს დადებით ზეგავლენას ახდენს დასაქმებაზე მაშინ, როდესაც ტერიტორია ან ქვეყანა კარგავს ადრინდელ ეკონომიკურ ფუნქციას და არის ახალი ფუნქციის ძიებაში ან განვითარებაში. ამ პერიოდისათვის დამახასიათებელია უმუშევრობის მაღალი დონე, ხოლო ვაჭრობის მცირე ბიზნესი ქმნის დასაქმებისა და შემოსავლების მიღების შესაძლებლობებს. ამის მაგალითებია მთიანი რეგიონები, სადაც ტურიზმის განვითარება ანაცვლებს ადრინდელ სოფლის მეურნეობას, რომელიც გახდა წაგებიანი. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, შესაბამისი ბაზრების დაკარგვის შედეგად, საქართველო დღემდე იმყოფება რეგიონული ფუნქციების განვითარების პროცესში. ამ ვითარებაში ვაჭრობაში დასაქმებულთა რიცხვმა მკვეთრად იმატა, რამაც გარკვეული დადებითი როლი შეასრულა და დღესაც ასრულებს გარდამავალ ეტაპზე (გრაფიკი 2).

გრაფიკი 2

წყარო: „ვაჭრობა“. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2020

აღნიშნული თვისების დადებითი ზეგავლენა სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე შეიძლება გამოვლინდეს მხოლოდ დროის შეზღუდულ პერიოდში. იგივე გარემოება, კერძოდ, მოსახლეობის ნაკლებად კვალიფიციურ სფეროში მასობრივი და ხანგრძლივი დასაქმება აფერხებს სოციალურ, ტექნოლოგიურ და, ზოგადად, ეკონომიკურ პროგრესს რეგიონსა და ქვეყანაში, ხდის მას არაკონკურენტულს საერთაშორისო ბაზარზე. ამიტომ ტერიტორიის ეკონომიკური ფუნქციის შეცვლის საწყის

ეტაპებზე უაღრესად დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ახალი პერსპექტიული ეკონომიკური ფუნქციების განვითარებას, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას. ამ კუთხით მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია საცალო ვაჭრობას. მაგალითად, პოლონეთში მიმდინარე საუკუნის პირველ ათწლეულში მოზიდული უცხოური ინვესტიციების 40% საცალო ვაჭრობამ განაპირობა (The Power of Retail, 2018).

კითხვები:

1. რით განსხვავდება საცალო ვაჭრობა საბითუმო ვაჭრობისაგან ძირითადი დანიშნულებით, გეოგრაფიული განლაგების თავისებურებებით და სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე ზეგავლენით?
2. რა წილი უჭირავს ვაჭრობას საქართველოს ეკონომიკაში? პასუხი დაასაბუთეთ უახლესი სტატისტიკური მონაცემებით

დავალებები:

1. აირჩიეთ თბილისში მდებარე რომელიმე ქსელური სავაჭრო ფირმა და დაახასიათეთ მისი ობიექტების გეოგრაფიული განლაგების თავისებურებები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ვაჭრობის, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი ეკონომიკური საქმიანობის სახეების კლასიფიკატორის NACE rev.1.1 მიხედვით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2018, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=2425&lang=geo

მომსახურების სტატისტიკა: ვაჭრობა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), 2020. ნანახია 20 ივნისს, 2020 <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/388/vachroba301>

თბილისის თავისუფალი ზონა, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, <http://www.tfz.ge/ka/510/>

საწყობების იჯარით გაცემა, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, <https://www.yell.ge/companies.php?lan=geo&rub=391>

City 24.ge, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, <https://www.city24.ge/ge/tbilisi/catalogue/service/warehouse>

StoresTopRetailers, 2017, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, <https://stores.org/stores-top-retailers-2017/>

The Power of Retail: Delivering Development Impact in Emerging Markets, 2018 International Finance Corporation, World Bank group, 2018, ნანახია 2018 წლის 25 მაისს, https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/the+power+of+retail-eca